

VRIENDEN VAN HET MUSEUM FRANS BLOEMEN

Secretariaat: Postbus 221 – 6600 AE Wijchen – ING-Bank nr.: 68.16.38.338

REDACTIONEEL

Al of niet bent u teruggekeerd van een paar ontspannende weken elders. De vernieuwde redactie hoopt dat deze tijd u goed heeft gedaan. Uw bestuur heeft onlangs besloten tot naamsverandering van de stichting. De reden hiervan zijn de gewijzigde omstandigheden in het Kasteel Wijchen. De nieuwe naam luidt: **Stichting Vrienden Frans Bloemen**.

Positief te vermelden is, dat het ledental is aangegegroeid tot 176 leden. Welkom nieuwe Vrienden!

N.a.v. een oproep van onze voorzitter in de vorige Nieuwsbrief, heeft zich al een nieuw redaktielid aangemeld. Het is de heer Ton Oomes. Van harte welkom in het redactieteam. De redactie merkt dat vele Vrienden weer staan te trappelen om het komend jaar de draad weer op te nemen. Een uitstekende voorzet daarbij is het gaan bezoeken door iedere Vriend van de Jaarvergadering (met gastspreker!) op 10 oktober. Een must voor iedereen!

Wat opvalt de laatste jaren in de Nieuwsbrieven is, dat er bijna of geen kopij van Vrienden wordt ingestuurd. Daarom, stuur eens een archeologische ervaring in! En laat anderen meegenieten van ontdekkingen en verwonderingen, die het leven glans geven. Een boeiend bont palet kan het resultaat zijn!

AKTIVITEITEN

JAARVERGADERING

datum:	do. 10 oktober
plaats:	zaal Sterrebos Wijchen (zaal 1)
aanvang:	19.30 uur
toegang:	gratis

Agenda

19.30 uur	Welkom
19.35 uur	Overzicht van het afgelopen jaar
19.50 uur	Financieel jaarverslag
20.00 uur	Pauze
20.15 uur	dialezing L. Lauwerier

De **dialezing** verzorgd door dr. R.C.G.-M.L. Lauwerier, zoöarcheoloog, verbonden aan de R.O.B. te Amersfoort heeft als thema: **'Slachtafval en haute cuisine; archeologie en de keuken van vroeger'**. Met name in het Oostelijk rivierengebied verricht de heer Lauwerier onderzoek bij opgravingen. Interpretatie van werktuigen van dierlijk bot en been staat daarbij centraal.

DIALEZING

tijd: 19 november, 20.00 uur
plaats: zaal Sterrebos Wijchen,
zaal 3
toegang: gratis

'Van de zee naar Zevenaar; Handel in zeezout in de IJzertijd en de Romeinse tijd'. Onder deze titel zal de heer Peter van den Broeke een lezing presenteren over de vroege zouthandel. Er zijn aanwijzingen voor de produktie van zeezout aan de kust vanaf de vroege IJzertijd. Restanten van zoutvaatjes, het aardewerk waarin het zout verhandeld werd, vinden we tot 300 kilometer landinwaarts. Ook in Wijchen zijn restanten van dergelijke zoutvaatjes gevonden, bijvoorbeeld tijdens een kleine opgraving op Kerkeveld in 1995. De heer Van den Broeke is als prehistoricus verbonden aan het Instituut voor Prehistorie te Leiden. In Wijchen heeft hij een belangrijke opgraving verricht aan de Pas. Hij is een autoriteit op het gebied van dateren van aardewerk uit de IJzertijd.

Aansluitend op de lezing zullen we het **Museum Kasteel Wijchen** bezoeken. Immers in ons Museum ontbreken de zoutvaatjes, althans de resten daarvan, niet.

Deze lezing is een gezamenlijk initiatief van de AWN, afd.16, Nijmegen e.o.. en de Stichting Vrienden Frans Bloemen.

MUSEUMNIEUWS

(door Brigitte van Veggel, museumbeheerder)

Op 4 februari j.l. is Museum Kasteel Wijchen officieel geopend. De kroon op het werk van velen, en zeker dankzij de Stichting Vrienden Frans Bloemen. Zonder de financiële en immateriële steun

van de Stichting was dit alles niet mogelijk geweest.

Gelukkig kan het museum nog steeds een beroep doen op de Vrienden.

De Storyline-groep en de PR-commissie zijn nu volop bezig met verdere inrichting en promotie van het museum.

Samenwerking met de VVV-Nijmegen en andere musea is nog pril, maar verloopt goed. suppoosten ervoor dat het museum open is en dat de bezoeker prettig wegwijs wordt gemaakt in Museum Kasteel Wijchen.

Wat is het resultaat? Sinds de opening van het museum op 4 februari j.l. heeft het museum 1211 betalende en in totaal 1708 bezoekers ontvangen. Een advertentie in de Gelderlander voor de Kasteelfeesten heeft het museum erg veel belangstelling opgeleverd. In totaal zijn er in dat weekend 442 bezoekers geweest, waarvan 333 op zondag.

Veruit de meeste bezoekers zijn erg enthousiast. Het gastenboek dat door velen van hen getekend wordt, is leuk om door te bladeren (zie verderop).

Ook heeft Museum Kasteel Wijchen al verschillende keren de publiciteit gehaald. Diverse artikelen in de Gelderlander, de Wegwijs en het Wijchens Weekblad spreken voor zich.

Ook het artikel in het meinummer van Nouveau is lovend. Daarnaast zijn er verschillende interviews geweest voor Radio Beek en een interview voor Delta Radio.

Al met al hebben we als 'beginnend' museum niet te klagen over de publiciteit en het bezoek.

In het najaar zal er wederom een beroep gedaan worden op de Vrienden voor rondleidingen, de ontwikkeling van een educatief plan voor scholen en voor het

opzetten van thema-tentoonstellingen.
Ook is het mogelijk u nog op te geven als suppoost. En voor diegene die hier-voor geen tijd hebben: u bent van harte welkom als bezoeker!

VRIENDENKRINGEN

De Vriendenkring 'Scherven & Litteratuur' houdt zich momenteel heel vlijtig bezig met determinatie en registratie van Romeins materiaal.

Vriendenkring 'Ondersteuning Museum' werkt momenteel uitsluitend als 'Storyline'- en 'Inrichtingsgroep'.

De 'archo-botanische' Vriendenkring heeft een tuinplan bij de gemeente Wijchen ingediend. Concretisering volgt wanneer de Kasteeltuin een herinrichting zal ondergaan. Het bestuur van het Maas-waal College heeft ingestemd dat bepaalde leerlingen van de onderbouw daarin projektmatig kunnen gaan werken. Voorwaarde van slagen is wel een gedegen begeleiding daarbij.

EXPOSITIES

-Programma-

- * 06-09 t/m 17-11-'96; Marianne Benkö en Lina Hodoroaba.
- * 22-11 t/m 29-12-96 Wim Izaks (Exp. S.B.K.).

Plaats : **Museum Kasteel Wijchen.**

- * 06-09 t/m 26-09-'96; de eerste expositie van onze plaatsgenoot Herman Kruis.

Plaats: **Openbare Bibliotheek Wijchen;** te bezichtigen tijdens openingstijden.

BLOEMLEZING

* *logboek museum (door Ton Oomes)*
febr. t/m mei '96

9 feb. De eerste betalende bezoeker is geweest. Twee dames. Helaas hebben we ze niet op foto vast kunnen leggen.

18 feb. De temperatuur hier is een probleem. Je kunt hier flink verkouden worden.

23 feb. De eerste twee betalende bezoekers van deze dag komen aarzelend naar binnen. Ze weten niet wat ze kunnen verwachten. Razend enthousiast zijn ze na 1,5 uur rondwandelen. Ze komen beslist terug, maar dan bij hogere temperaturen...

8 mrt. Een bezoeker vindt de overloop doodeng. Ik heb haar bij de hand genomen en samen gekeken. Ze ging tevreden weg.

15.45 uur: bezoek van kleinzoon van Frans Bloemen.....

10 mrt. Er zijn mensen die denken dat je zomaar (zonder te betalen) even kan rondkijken. Ze weten ook absoluut niet waar ze terecht komen en wat er te zien is. De meesten nemen dan toch een kaartje en zijn enthousiast. Anderen gaan weg en zeggen; dat interesseert ons toch niet!

16 mrt. Vier bezoekers die erg enthousiast waren. Achteraf viel de kou nog mee.

3 apr. Gisteren is de monitor aan blijven staan. Jacques Rommens heeft hem 's avonds uitgedaan. De verwarmingsplaat was 's morgens ook nog aan....

14 apr. Desirée is op vliegenjacht geweest. Ze vlogen verdwaasd rond...

27 apr. Bij aankomst was de glazen deur niet op slot. In de keuken was het raam open.

28 apr. Wat vandaag opvalt is dat er nogal wat bezoekers van buiten Wijchen komen. Een echtpaar uit Tiel kwam voornamelijk naar aanleiding van een radio-

uitzending deze week, waarin het portret van Emilia en de vergelijking met prinses Irene gemaakt werd.

10 mei. Geen bezoekers.

12 mei. Iemand kwam met de zeer nuttige suggestie: 'zet de namen van de kunstenaars bij hun werk'.

19 mei. Gratis advertentie in de Gelderlander is goed aangeslagen. Om 5 uur gesloten, maar er kwamen nog wel 20 mensen die binnen wilden. Bij deze drukte (333 bezoekers!) moeten we echt met 4 suppoosten zijn.

31 mei 12.05 uur, Brigitte van Veggel zit gedurende een uur op de tweede verdieping vast in de lift. De deur zit vast. De rest van de middag is het erg rustig geweest (niemand).

REACTIES

* uit 't Museumreceptieboek *

(door Ton Oomes)

- Dat Wijchen zijn herkomst geheel moge ontdekken!

W. de Graaf, Kaatsheuvel

- Een aanwinst voor Wijchen!

Donatella Cornelissen

- Ik vond (vind) het heel erg interessant. Ik vind geschiedenis op school dan wel niet leuk, maar dit wel!

Marlous

- Ik vond het mooi, maar de moderne kunst vond ik minder.

Ozmen

- Met name de moderne kunst vond ik erg mooi.

Kathy Hormes

- Ik vind dit een zeer speciaal museum maar het is jammer dat sommige dingen naar andere musea zijn gegaan en dat dan hier kopieën van liggen.

Jeroen Kwint

- Onze complimenten voor de opzet van het museum.

fam. Dubbeldam

- Dit was mijn eerste bezoek, maar zeker

niet mijn laatste.

Laura Almagoy

- Mooie expositie. Duidelijk is de tijdschaal boven de expositiepanelen.

Joop van Haaften

- Zeer boeiend, met dank voor de rondleiding.

Lions club Wijchen

- Voor iemand die niet van musea houdt is het toch leuk om hier rond te kijken.

Bas Smits

- Verhelderend interessant. Zeker voor iemand die geboren is op slechts enkele kilometers afstand zuidelijker.

En zich niet eerder verdiept had in de prehistorie van zijn geboortegrond.

- Mooi Museum, goed gedoseerde informatie, niet te veel, niet te weinig.

D. Arts, Utrecht

- Als boer interesseerde mij de grond als cultuurgrond; door dit bezoek heb ik gezien wat er onder zat. Best interessant!

J. van Casteren

- Dit museum is een verrijking voor Wijchen.

G. Ruijg

- It was extremely interesting and informative and well arranged.

K. Snewen, E. Clarke, London

- We hebben veel gelachen, waarom, dat blijft onder ons.

groetjes, Brigitte en Dien Groenen

VERSLAG

* fietsexcursie *

(door Jacques Rommens)

Via een oproep in de Nieuwsbrief en plaatselijke krant, waren zo'n 20 belangstellenden deze morgen met de fiets op het vertrekpunt verzameld; de neo-gotische St. Annakerk van Bergharen. Ook de heer Kersten, journalist van het dagblad 'de Gelderlander', fietste de tocht mee. Doel van deze morgen is: het Bergharen-

se landschap zoveel mogelijk archeologisch gaan ervaren.

geschiedenis

De eerste vermelding van Bergharen dateert uit *11 juli 896*. Dan ruilt koning Zwentibolt (laatste Karolingische keizer) een predium met graaf Folcobert gelegen te 'Harawa' (=haren). In *1250* geschiedt een opgave van het aantal kerken a/d proost van Xanten: 'Hara (=haren) *capella*'.

De oudste kern van het oude Bergharen ligt bij de fraaie middeleeuwse dorpskerk (N.H. kerk) aan de Veldsestraat 16. Deze kerk (die we overigens niet bezochten) staat op een veel oudere Germaanse offerplaats en een grafveld, waarvan bij opgravingen restanten zijn aangetroffen. Later verplaatst deze kern zich naar de Dorpsstraat.

dorpsnaam

In de plaatsnaam Bergharen schuilen twee kernwoorden.

Het eerste deel: 'berg' verwijst vermoedelijk naar een burcht die hier in de Middeleeuwen gestaan heeft. Toen heette Bergharen Borchharen (vgl. Burchtstraat Wijchen/Nijmegen). Het taalgebruik verandert dit geleidelijk in Bergharen. Met dan de nadruk op de nederzetting die op en rond de Berg ontstaan was. De Kapelberg met de molen steekt hier 15 meter boven het omringende rivierenland uit. Al in 1313 bouwde het Cisterciënzerklooster Altenkamp uit Xanten hierop een kapel.

Het toont ons dat we te maken hebben met de hoogste oeroude opgewaaide rivierduinen (of donken) vanaf Heumen tot Horssen.

Het tweede deel: 'haren' is ouder. Dit woord betekent zandige opduiking. Zoals dit als voor- of achtervoegsel in talrijke Nederlandse en Belgische plaatsnamen voorkomt. Al vroeg trokken deze donken menselijke bewoning aan.

type nederzetting

Van vroeger uit bezat Bergharen het karakter van een randontginningsnederzetting op een uitloper van het stuifzandgebied. Kenmerkend voor een randontginningsdorp is, dat ze ligt aan de rand van een hoger gelegen zandwal. Na ontginning is ze geschikt gemaakt voor akkerbouw, en de lager gelegen komgronden voor weidegrond. Al fietsend ontdekken velen de opvallende ovale wegenstructuur die rond de rivierduinen en door hoge zandheuvelds loopt.

fietstocht

Na de start om 10.30 uur sloegen we meteen de Wijkse Straat in. De weg, nog net op het alluviale zand, ligt hierbij iets hoger dan het belendende Wijksche Broek. De Vastenplantenkwekerij 'De Keltenhof' is onze eerste halteplaats. Gastvrouw Ria toont ons verschillende delen van de kwekerij. In de nabije toekomst hoopt dit bedrijf aan bezoekers het vroegere Maas en Waalse landschap te tonen. Op een akkertje groeien uitbundig enkele prehistorische graansoorten. De naam 'Keltenhof' verwijst naar archeologische vondsten in de nabijheid gedaan.

Vermeldenswaard is dat men op 100 meter afstand van de R.K. kerk: (a/d Dorpsstraat !) in de winter van 1982 vroeg-Middeleeuwse scherven op de stort van een bouwput vond. In 1983 treft men in sleuven van dichtbijgelegen opgeworpen graskuilen een ondergestoven Merovingisch nivo aan. Dat is op een diepte van 80 cm. Daarboven bevindt zich een laag stuifzand van 20 cm. En weer daarboven een esdek van 60 cm. In de houtskoolrijke Merovingische laag bevinden zich veel ijzerslakken. Dat wijst op lokale ijzerproductie in die tijd (400-600 n. Chr.)!! Verder treft men in deze laag hoofdzakelijk ruwwandig gedraaid aardewerk 'Trierranden' (aardewerk uit Trier) en fragmenten 'Ubbergse waar' aan.

Echter ook Romeinse scherven o.a. van wrijfschalen, terra-sigillata en Romeins bouwpuin.

Op sommige plaatsen vindt men aan de oppervlakte ook nog wat los schervenmateriaal waaronder; Romeins, Frankisch, Karolingisch (o.a. maalsteenfragmenten) en Laat-Middeleeuws strooigoed. Al met al een bewijs van vijfde en zesde eeuwse bewoning hier!

En verder gaat het..., door de frisgroene dreven, rijkelijk gelaardeerd met het uitbundige fluitekruid. De Betenlaan steekt men over. Langs boerderij 'de Munnikhof', een historische naam die verwijst naar de uthof (buitenpost) van het voornoemde Cisterciënzer klooster, komt onze karavaan uiteindelijk bij Hoekgraaf 8 aan. Bij gastfamilie van Leeuwen. Hun erf is een idyllische plek het die waard is om verkend te worden. Struinend gaat het daarna door kwelrijke graslanden en verder naar de deels begroeide kade langs de kilometerslange Oude Wetering, die loodrecht afvoert op de Waal. En... het is niet duidelijk of het roodbont jongvee ons daar verbaasd of meewarig beziet!

eeuwen geleden

Onder auspiciën van de hertog van Gelre legden belanghebbende pachters o.l.v. de regionale ambtsheer rond 1300 deze kade en Oude Wetering aan. Bij niet nakomen van de verplichting tot onderhoud stonden grote straffen.

Afdammingen en aanleg van kaden in de delta van de Rijn in de elfde eeuw hebben dan grote gevolgen voor de bovenloop.

Rivieren gaan bovenstrooms bij hoog water meer opstuwen. In de rest van het riviereengebied is het daardoor eveneens nodig met bedijkingen te beginnen. Overigens zijn de andere dijken uit de elfde, twaalfde en dertiende eeuw niet altijd rivierdijken in die zin dat zij de rivier volledig volgen. Zij worden in beginsel

geconstrueerd om bepaalde bewoonde en bebouwde terreinen tegen overlast te beschermen. De eerste bedijkingen zijn daardoor partiële bekadings, zogenaamde 'zijdewenden' of 'sytwinden'. Zij bevinden zich aan de bovenstroomse zijde van het te beschermen terrein en meestal loodrecht op de stroom waarop wordt afgewaterd. In latere eeuwen start men bovenstrooms met bouw van dijken, kaden en weteringen. Omdat volledige bedijking 's winters nieuwe problemen oproept (ijsgang, hoogwater), gaat men o.a. dwarsdammen met afsluitbare kokers (de zgnd. schutlaken) gedurende de negentiende eeuw in zulke kaden aanbrengen. Zo reguleert men het overvloedige water beter. De plek waar we ons bevinden: de stenen Hoekgraafse (Deester) Schutlaken is er een prachtig voorbeeld van. Vergroeid in de kilometerslange kade langs de Oude Wetering bevinden zich er nog vijf. Deze hier is een 'slappende' maar landschappelijk wel een fraaie!

Oude Bergharenaren weten nog te vertellen dat buitenlui wekelijks hun mandjes eieren lopend over deze kade naar de 'Nimweegse mert' brachten. De kade vormt nu een belangrijke ecologische verbindingzone voor allerlei dieren. Vooral voor dassen. De dichtstbijzijnde bewoonde dassenburchten bevinden zich nu op enkele kilometers afstand bij Heren en Horssen. Vanaf de jaren vijftig ging de dassenstand hier sterk achteruit. Schuld daaraan was het toenemend autoverkeer en de vestiging en uitbreiding van het motorcrossterrein op de Berg in de zestiger jaren. Begin jaren zeventig verdween de laatste das uit Bergharen. Echter, het lukt 't Geldersch Landschap de laatste jaren planmatig aaneengesloten biotopen te creëren voor dassen. Deze biotopen bestaan uit rivierduinen met eikehakhout in omliggende akkers en voedselrijke natte graslanden.

De peddelaars bewegen zich dan een eindje verder naar een flinke afslag. Op een slagboom staat duidelijk: 'het Geldersch Landschap'. Het is een verrassende laagte tussen twee hoge rivierduinen. Nu brengt de steekschop van Wim Kattenberg uitkomst. Onderzoek werpt een nieuw licht op gelaagdheden in de grond. Bij de rechterduin, ruim 20 meter +NAP., zien we een aantal kleine ontsluitingen, door stuifzand overstoven, haarpodzolgronden. Heel kenmerkend hier. Een haarpodzolgrond behoort tot de droge humuspodzolgronden (vroeger hoge heidepodzolgronden genoemd). Heide heeft hier in vroegere tijden bij de vorming van deze extreme podzolen blijkbaar een actief aandeel gehad. 'Haar' betekent zoals we eerder vernamen zandige opduiking. Het woord podzol is ontleent aan het russisch. Het slaat op de asachtige kleur van de A2-horizont (=loodzand). Podzolering is niet zo zeer mechanische inspoeling maar een proces waarbij chemische afbraak overheerst. Het is een bodemvormende proces waarbij uitloging van de bovenlaag (A2) plaats vindt en inspoeling van humus en vaak ook ijzer- en aluminium-oxyden in de daaronder liggende B-laag optreedt.

Haarpodzolgronden kenmerken zich door een uitgesproken podzolprofiel zoals van boven naar beneden: een dunne donkere bovenlaag, dan een grijze tot spierwitte uitspoelingshorizont ('lood-zand'): A1 en A2: samen ongeveer hier 15 cm! Deze wordt geleidelijk lichter en gaat over in het schone minerale zand. Gevolgd door een zwarte pikkige humusinspoelingslaag met nog lager een bruine B-horizont daaronder. De overstuiving hier, (bovenste laag) dateert waarschijnlijk uit de M.E. De dikte van het pakket stuifzand in deze del varieert van 0.5 tot 1 meter. Opvallend is de aparte vegetatie op dit grofkorrelig zanddek: mossen, bochtige smele en veel schapezuring. De sinds kort

ingevoerde beschermende factoren van het Geldersch Landschap d.m.v ingraven van kippegaas kan hulp bieden. Zodat onder een vegetatie van eik, berk en bochtige smele een beginnende ontwikkeling van een tweede humuspodzolgrond in het verstoven duinzand soms waar te nemen is, zeker op plaatsen waar het verboden is te motorcrossen!

Al fietsend terug, ontdekken velen de ovale wegenstructuur op de rand van het alluviale zand, waarop al eeuwen veilig de kenmerkende boerderijen 'geplakt' liggen. De dag zit er op. Uit reacties bleek dat velen volop genoten hebben. Bericht het bestuur eens of een soortgelijke excursie voor herhaling vatbaar is ?

Literatuur:

- uit AWN jaarverslagen afd. Nijmegen e.o.
- 1969/01 Het Wijkseveld Bergharen door W. Tuyn
- 1970/02 Wijkseveld in Bergharen door W. Tuyn
- 1973/13 Sporen van een Midden-Bronstijd nederzetting te Bergharen door A.J.Janssen.
- 1983/33 Merovingische sporen aan de Dorpsstraat te Bergharen door M. de Groot & R. Meijer.
- Zonneveld, J.I.S., Levend land, Utrecht, 1987

ARCHEOLOGISCHE SPROKKELS

- 'archeologie vormt geen trekpleister'.
- 'Nederlanders voelen zich redelijk!! betrokken bij het archeologisch erfgoed, maar tot een bezoek komt het niet! 85% bezoekt nooit of vrijwel nooit een museum, opgraving, archeologisch monument en archeologisch park. Één

- procent heeft vrijwel alles gezien wat er aan archeologisch en cultureel erfgoed te zien is'. Dat blijkt uit recente cijfers van 't NIPO gedaan voor het AIC te Leiden.
- 19/6/ De ROB gaat binnenkort op het huidige Koehorstterrein (Wijchen) opgravingen verrichten. Dit terrein ligt op de rand van het Vroeg-Middeleeuwse grafveld. (De Wegwijs).
 - 9/2/'95. De prehistorische mens gebruikte kolen. Tenminste 73.500 jaar geleden gebruikte de mens steenkolen om zijn grotten en holen warm te houden. Toen brandhout tijdens de laatste IJstijd schaars was, aldus Franse onderzoekers in het Britse tijdschrift Nature.
 - archeologische tochten. Doe mee aan een van de vier fiets- en wandeltochten langs archeologische monumenten door Drenthe. Langs hunnebedden, grafheuvels, tankgrachten, oude dorpskernen en oud-saskische boerderijen. De vier trajecten staan beter bekend als TOWO-routes, die staan voor Toeristische Ontsluiting Waardevolle Objecten! Een vorm van cultuurtoerisme.
 - superstormen over de hele wereld hebben mogelijk wezenlijk bijgedragen aan de ondergang van dinosauriers. Een kometeninslag 65 miljoen jaar geleden veroorzaakte windsnelheden op aarde tot 1080 km per uur, aldus de klimaatoloog K. Emanuel.
 - Franse wetenschappers zijn erin geslaagd uit 1 gram bot van een overleden Afrikaanse vrouw uit 10.000 v. Chr. (Tarofalt, Marokko) dna te isoleren en analyseren. Ze hebben met name het gen onderzocht dat de informatie bevat over een bestand deel van hemoglobine. Dit is de rode kleurstof van het bloed die het transport van zuurstof mogelijk maakt.
Als volgende stap willen ze o.l.v. mevr. E. Beraud het dna onderzoeken in 35.000 - 70.000 jaar oude menselijke botresten die in het Neanderthal bij Dusseldorf zijn gevonden.
 - 22/6/'96. In het meest zuidelijke puntje van de provincie Groningen (regio Westerwolde), in Laundermarke, heeft de ROB unieke archeologische vondsten gedaan. Volgens Prof.dr.W. Willems is een versterkte nederzetting uit de pre-Romeinse periode (500 tot 300 v. Chr.) aangetroffen. In de nabijheid ervan trof men een grafheuvelgroep aan uit de urnenveldperiode (1000 tot 500 voor Chr.). 'De nederzetting hier is alleen al doordat ze met het oog zichtbaar is uniek in Nederland. De grafheuvels kunnen door hun samenhang en gaafheid als zeer bijzonder worden beschouwd'. Tot nog toe waren er vier van dergelijke nederzettingen in ons land bekend, alle in Drenthe, maar die zijn in de loop der jaren volledig opgeruimd. Het betreffende urnenveld is het zevende dat in Westerwolde is ontdekt, maar het enige dat zeer goed bewaard is.
De versterkte nederzetting uit de IJzertijd beslaat een onregelmatige vierhoek met een oppervlakte van ongeveer 2,5 ha en ligt bij een verzande zijtak van de rivier de Eems! Het nog steeds licht verhoogde terrein, waar nu aardappelen worden verbouwd, was omgeven door een wal en waarschijnlijk ook door sloten en palissaden. De bewoners waren Germanen.
 - 08/6/'96. 'Man van Ceprano de missing link'? Bij het zuidwaarts van Rome gelegen stadje Ceprano zijn onlangs schedelresten opgedoken van de oudst bekende mens van Italië, en vermoedelijk van heel Europa. Boven de vindplaats, een paar lagen hoger, bevonden zich vulkanische afzettingen die circa 700.000 jr. oud waren. De schedel zou dus ouder moeten zijn en stamt waarschijnlijk uit dezelfde periode als een serie dichtbij gevonden primitief gepunte stenen en mammoth-botten.

Deze resten zijn circa 800.000 jaar oud. Om aan de veilige kant te blijven, hebben experts 'de man van C.' voorlopig een leeftijd van 600.000 - 800.000 jaar toegekend!

De schedel zelf is plat en breed en heeft een enorm 'vizier' boven de oogholten. Op sommige plaatsen meet die meer dan twee centimeter. Dat is nog dikker dan bij nog oudere schedels die in Afrika zijn gevonden. Hoewel 'hij' dus duidelijk primitieve kenmerken heeft, zou 'de man' niet tot dezelfde categorie behoren als de Afrikaanse Homo erectus, een voorloper van de moderne Homo sapiens. Hij mist daarvoor enkele wezenlijke kenmerken. Bovendien is zijn herseninhoud beduidend groter dan die van de Homo erectus. Volgens de wetenschapsjournalist A. Angelo zijn de resten daarom ook niet afkomstig van een gewone Homo erectus, maar van een latere, verdere geëvolueerde verschijningsvorm. En misschien zelfs van een 'missing link'!

- mei '96. 'Pekingmens' nog ouder. Nieuwe technieken stelden onlangs de leeftijd van resten van de 'Pekingmens' vast op zeker 400.000 jaar.

- 25/5/'96. 'de Neanderthaler leefde tussen 100.000 - 34.000 v.Chr' in Europa en het Nabije Oosten. Tussen 40.000 en 34.000 jaar geleden naast de moderne mens' aldus Nature. De moderne mens, die van elders kwam en bekend is onder de naam Cromagnonmens, begon de Neanderthalers 40.000 jaar geleden te verdringen.

In bepaalde streken wisten groepen Neanderthalers zich echter nog lange tijd te handhaven.

In de grot van Arcy-sur Cure in Centraal-Frankrijk vonden deskundigen botten van Neanderthalers van 34.000 jaar oud. Bij deze overblijfselen troffen ze siervoorwerpen (doorboorde tanden, ringen van ivoor) aan. Deze laatste zijn

of nagemaakt of geruild met de Cromagnonmens. De vondst in deze grot vormt een aanvulling op analoge aanwijzingen op ontdekkingen in Spanje en Portugal in de afgelopen tijd gedaan.

- 18/6/'96. Resten van een strategische gracht, door de Romeinse generaal Corbulo aangelegd in 47 n. Chr., zijn onlangs gevonden langs de Vliet bij Leidschendam en in de polder de Roomburg bij Leiden. De gracht liep van de Oude Rijn nabij Leiden, via Leiderdorp, Leidschendam en Voorburg naar de rivier de Gampel, in de buurt van Rijswijk. Via deze rivier sloten de belangrijkste scheepsroutes Rijn en Maas op elkaar aan. De gracht, die honderd jaar in gebruik is geweest, was over een lengte van 25 km. met houten palen beschoeid.

- juni '96. Opnieuw sporen oudste bewoning van stad Arnhem gevonden. Onder een zes eeuwen oud pand in de Arnhemse Zwanenstraat zijn sporen aangetroffen van de vroegste bewoningsperiode van de stad Arnhem.

- 04/5/'96. Grafveld nederzetting Wehl ontdekt.

Bij een al eerder blootgelegde Franse nederzetting Wehl is door archeologen van de VU een grafveld uit de tweede of derde eeuw n.Chr. ontdekt. Zij concluderen dat op grond van het aardewerk dat daar is gevonden. De combinatie grafveld en nederzetting is heel bijzonder in ons land. Verder werden drie waterputten blootgelegd en een zogenoemde houtskoolmeier (d.i. een stapel hout bedekt met plaggen, bedoeld om in houtskool te worden omgezet). Het is de grootste die tot nu toe in Nederland is gevonden. In het grafveld werden minstens negentien (crematie)graven gevonden.

- '96. Graf Keltische vorstin blootgelegd. Niet ver van Frankfurt hebben Duitse archeologen het graf van een Keltische vorstin blootgelegd. De houten grafka-

mer, die 1,2 bij 2,4 meter groot is, werd ontdekt in de Glauberg ten westen van Budingen. Het graf dateert uit de vijfde eeuw v. Chr. Onder de voorwerpen was een rijk versierde gouden halsketting en een bronzen schenkan naar Etruskisch voorbeeld.

- juli '96. Onlangs is in Vlaardingen een derde (bewerkte) boemerang (46 cm) uit de Romeinse tijd gevonden. De gemaakte replica werkt nog perfect! Het voorwerp (esdoornhout) dateert uit circa 100 n. Chr. Cananefaten bevolkten toen de monding van de Maas.
- 23/8/'96. Binnenstad Tiel. Klein restant (buikstuk of wrang) van vikingschip bij houten rivierkade uit de tiende eeuw door ROB gevonden. Niet zeker of het om een oorlogs- of een handelsvaartuig gaat. Eerder werd bij Dorestad (W.b.D.!) scheepshout van een ouder vikingvaartuig gevonden. Het houtwerk in Tiel is uitgebreid onderzocht door het Nederlands Instituut voor Scheeps- en Onderwaterarcheologie (Niso) te Ketelhaven. Het gaat om wilgehout dat evenwel niet op jaarringen is te dateren.

Dat het om een Scandinavisch scheeps-onderdeel gaat wordt onder meer afgeleid uit de vorm van het hout. Het komt overeen met de wrang van een bij het Deense Roskilde gevonden *skuldelev*, zo stelt wetenschappelijk leider van de opgraving Juke Dijkstra vast.

Een tweede aanwijzing vormt de vindplaats, een kade van de koopmansnederzetting Tiel uit de tiende eeuw. De Vikingen deden voor het laatst in 1006 een aanval op Tiel. Tiel nam samen met Deventer de taak over van Dorestad, het centrum van de Europese handel in de Karolingische tijd.

- boekje 'Beeldig Wijchen' in juli ten doop gehouden. Over 21 gemeentelijke kunstobjecten. Te koop ad fl. 7,50 bij VVV en Museum.

TOERISTISCH ONTWIKKELINGSPLAN CENTRUM WIJCHEN

(*samenvatting*)

In dit door de gemeente Wijchen opgestelde rapport van maart 1996 worden de volgende DOELSTELLINGEN van het project behandeld.

- het vergroten van de toeristenstroom en het verlengen van de verblijfsduur.
- het onder de aandacht brengen van het cultuurhistorisch erfgoed en het verhogen van de cultuurparticipatie.
- ontwikkelen van een congres- en vergaderfunctie.
- versterking van de toeristische en aanverwante bedrijfstakken.
- het creëren van werkgelegenheid.

AANVANG PROJECT : april 1996

EINDDATUM : 31 oktober 1998

Het project bestaat uit de volgende onderdelen:

1. De Oude Molen
2. Het Kasteel Wijchen
3. De Markt
4. Het Wijchens Meer
5. Infrastructuur NoordZuid as.

ad 1) De Oude Molen.

- Versterking toeristische, cultuurhistorische en recreatieve elementen in de Oude Molen met het omringende terrein.
- Eventuele vestiging horecabedrijf in de benedenruimte. De toegankelijkheid (bereikbaarheid, openstelling) kan daardoor voor het publiek groter worden.
- Het multifunktionele karakter eventueel versterken door VVV-steunpunt Wijchen hierin te huisvesten.
- De ruimte rond de molen zal heringericht worden om vondsten uit de Late IJzer- en Romeinse tijd te visualiseren (glasstraat/vitrines).

ad 2) Kasteel Wijchen.

a. huidige publieke functie:

- congres en vergadervoorziening (begane grond).
- een gerenommeerde antiquair (verdieping 1).
- museum (verdieping 2: zolderverdieping).

b. nieuw te ontplooiën werkzaamheden en activiteiten:

- gedeeltelijke herinrichting kasteel.
- uitbreiding museum.
- professionele begeleiding en ontwikkelen van congres + vergaderfunctie.
- herinrichting kasteeltuin

ad 3) De Markt.

- Herinrichtingsplan voor het centrum is in studie bij adviesbureau. De toeristische en cultuurhistorische meerwaarde moet hierbij tot uitdrukking komen. Gedacht wordt aan een nieuwe bestrating, beplanting, aanbrengen van elementen/objecten die refereren aan de geschiedenis van het Wijchens Marktpllein.

ad 4) Wijchens Meer.

- Centrumzijde van het Meer accentueren door middel van een zogenaamde zestig meter brede "Meerkade".
- Visualiseren van de relatie Markt en het Meer via een looplijn.
- Hierdoor zal ook de historische lijn tussen de Molen en het Meer weer worden hersteld. Het Wijchense Meer dient op deze wijze bij de andere cultuurhistorische elementen betrokken te worden.
- Verblijfsfunctie aan het Wijchense Meer vergroten door middel van extra banken en aangepaste openbare verlichting.

ad 5) Infrastructuur Noord- Zuid as.

- Herstructureren van de (toeristische) infrastructuur langs de zogeheten Noord-Zuid as.

- Daardoor verbinden van de aanwezige cultuurhistorische elementen.
- Ontwikkelen cultuurhistorische route door Wijchen: Molen-Kasteellaan-Markt - Wijchens Meer.
- Voorstel markeren historische route door middel van rechtopstaande platen, waarop informatie, die tevens fungeren als rustplekken op de route.

Als aanvrager van het project fungeert de Gemeente Wijchen.

Projectkosten: Fl. 2.187.571,-.

Fl. 1.546.523,- komt ten laste van de cofinancier(s). Voor het ontbrekende bedrag van Fl. 641.048,- wordt een beroep gedaan op de EFRO doelstelling 2-gelden. Uitvoering van het gehele project is essentieel vanwege de onderlinge samenhang van de verschillende projectonderdelen, zodat synergetische effecten bereikt worden.

In het rapport wordt verder in detail aangegeven op welke wijze een en ander dient te kunnen worden ontwikkeld. Nader wordt ingegaan op het gebruik van het kasteel, de verdere inrichting en gebruik van de kasteeltuin etc. Tenslotte is in het rapport nog een archeologische fietsroute in Wijchen bijgevoegd.

MUSEA e.d.

MUSEUM KASTEEL WIJCHEN

Kasteellaan 9, 6602 DA Wijchen;

tel. 024-6424744;

buiten openingstijden op werkdagen:

024-6492223.

Openingstijden:

vrijdag van 10.00-16.00 uur;

zaterdag en zondag van 13.00-17.00 uur;

verder voor groepen na telefonische afspraak.

Toegang: volwassenen fl. 2,50
(kort.kaart fl. 1,50);
kinderen t/m 12 jaar gratis.
Groepsrondleiding Kasteel Wijchen evt.
in combinatie bezoek/rondleiding Mu-
seum Kasteel Wijchen mogelijk. Van te
voren afspreken op tel.: 024-6492111.

STREEKHIST. MUSEUM

TWEE STROMENLAND

Past. Zijlmansstr. 3
6658 EE Beneden-Leeuwen
tel.0487-595002

Openingstijden:

Dit unieke historische museum over het
Maas en Waalsegebied is elke zondag-
middag en woensdagmiddag van 14.00 tot
17.00 uur te bezichtigen.

Toegang f 4,- p.p., kinderen half geld,
MJK: f 1-

Voor groepen is het Museum te bezoeken
op afwijkende dagen en tijden. Inlichtin-
gen bij de heer van Sommeren, tel.
0487- 595002 of 591535.

ARCHEOLOGISCH MUSEUM

HAARLEM

Grote Markt 18k, Haarlem

Tot 9 nov. a.s. is daar de prachtige kleine
tentoonstelling "Handzaam hout uit Gro-
ninger grond" (aangevuld met Haarlemse
bodenvondsten) te bezichtigen.

Openingstijden:

wo. t/m zo.: 13.00-17.00 uur
gratis entree.

VRIENDENBIJDAGEN

Begin juli is gestart met het innen
van de financiële bijdrage die u
als vriend elk jaar levert.

Heeft u uw bijdrage al overge-
maakt?

Mocht dat niet zo zijn, doe het
dan snel, dan kunnen we de vrien-
denlijst compleet maken.

Heeft de penningmeester voor half
november geen bijdrage ontvan-
gen, dan wordt u helaas verwij-
derd van de vriendenlijst.

VOLGEND NUMMER

De volgende Nieuwsbrief verschijnt in
januari 1997. Kopij inleveren vóór 1
december 1996.

REDACTIE

Ton Oomes
Jacques Rommens

Het redactieadres is :
Diepvoorde 32-02, 6605 GW Wijchen,
tel.024-6422232.